

maatschappijwetenschappen

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Inzenden scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examiner en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examiner en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examiner. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examiner vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examiner en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het bij de toets behorende correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden met inachtneming van het correctievoorschrift toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.
- NB1 Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.
- NB2 Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een onvolkomenheid bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk nadat de onvolkomenheid is vastgesteld via Examenblad.nl verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

NB

Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.

Een onvolkomenheid kan ook op een tijdstip geconstateerd worden dat een aanvulling op het correctievoorschrift te laat zou komen.

In dat geval houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 66 scorepunten worden behaald.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 1 Vroegopstap

1 maximumscore 3

- De eerste barrière is de (h)erkenning van het probleem door (vele) anderen 1
- Groepen actoren (twee van de volgende): 2
 - 110.000 mensen die met hun digitale handtekening hun steun betuigden (regels 31-34)
 - de lokale media die brieven hebben ontvangen (regels 26-27)
 - bekende (oud-)politici, zoals Atsma (regel 36) en Bolkestein (regel 38)

2 maximumscore 2

- articulatiefunctie 1
- participatiefunctie 1

Vraag	Antwoord	Scores
3	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> • Wanneer (veel) burgers vinden dat overheidsbeleid nodig/mogelijk/gewenst is om verandering te brengen in een (door hen als ongewenst ervaren) situatie, wordt een maatschappelijk probleem een politiek probleem 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Hier vragen 120.000 ondertekenaars aan de politiek/de leden van de Tweede Kamer om de invoering van een landelijke norm van een sluitingstijd om 02.00 uur, als oplossing voor het probleem van de huidige (ongewenste) situatie van het uitgaansleven van jongeren 	1
4	maximumscore 2	
	<p>hoofdtaken met verwijzingen (twee van de volgende):</p> <ul style="list-style-type: none"> – Openbare orde en veiligheid: overheid moet overlast of criminaliteit op straat en verkeersongelukken voorkomen. – Volksgezondheid: vervroegde uitgaanstijden en minder (in)drinken komen de gezondheid ten goede (op korte en langere termijn). – Onderwijs: een regelmatig leven leidt tot betere schoolprestaties. – Welzijn: striktere uitgaanstijden voorkomen stress en spanningen in gezinnen. 	
	per juiste hoofdtaak met juiste verwijzing	1
5	maximumscore 2	
	<p>grondrechten (twee van de volgende):</p> <ul style="list-style-type: none"> – vrijheid van meningsuiting – recht op betoging – vrijheid van vereniging – recht op vergadering – kiesrecht (actief en passief) 	
	per juist grondrecht	1
6	maximumscore 2	
	<p>redenen (twee van de volgende):</p> <ul style="list-style-type: none"> – onwetendheid en onbekendheid – gebrek aan politiek zelfvertrouwen (“mijn stem doet er niet toe”) – bedreigend: druk om zich aan te passen aan een niet-geïnteresseerde omgeving – politiek levert minder op dan andere zaken – men is juist tevreden over alles 	
	per juiste reden	1
7	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> • op provinciaal niveau: Provinciale Staten 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • op gemeentelijk niveau: de Gemeenteraad 	1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

- 8 **maximumscore 1**
Recht van initiatief

Opgave 2 Vrouwen aan de top

- 9 **maximumscore 2**
voorbeeld van een juist antwoord:
- Onderzoeksvraag vanuit de vergelijkende invalshoek: Is er tussen 2013 en 2015 sprake geweest van toename van het aantal vrouwen aan de top van het bedrijfsleven? 1
 - Gegevens uit figuur 1b die gebruikt kunnen worden voor antwoord: het percentage vrouwen met een directiefunctie bij de 84 onderzochte bedrijven is toegenomen van 13,6% in 2013 naar 17% in 2015 1
- 10 **maximumscore 2**
voorbeeld van een juist antwoord:
- Uitvoer 1
 - "Sinds 2013 moeten bedrijven streven naar dertig procent vrouwen in de top (Wet bestuur en toezicht). (Lukt dat niet, dan moeten ze uitleggen waarom niet.) (regels 1-6) 1
- of
- Terugkoppeling 1
 - "Uit een onderzoek dat onlangs werd gepubliceerd blijkt dat bedrijven de wet als een lachertje beschouwen." (regels 10-12) / "Bovendien zegt een derde van de bedrijven dat ze ook volgend jaar helemaal niet van plan zijn zich met de kwestie bezig te houden." (regels 17-21) 1
- 11 **maximumscore 3**
- 1 het Europees Parlement 1
 - 2 de Europese Commissie 1
 - 3 de Raad (van de Europese Unie) 1
- 12 **maximumscore 2**
voorbeeld van een juist antwoord:
- Bij deze vorm van samenwerking kunnen er alleen besluiten genomen worden als **alle** lidstaten ermee instemmen 1
 - Omdat verschillende lidstaten van mening zijn dat Brussel zich niet met het aantal vrouwen in besturen van bedrijven hoort te bemoeien, is de kans aanwezig dat het besluit niet goedgekeurd zal worden bij intergouvernementele besluitvorming 1

Vraag	Antwoord	Scores
13	maximumscore 4 voorbeeld van een juist antwoord:	
	a	
	<ul style="list-style-type: none"> • liberalisme 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Liberalen zijn voorstander van een vrije markteconomie (passieve overheid). Een overheid die door middel van zo'n databank ingrijpt in de vrije markt is met dit uitgangspunt in strijd/ de databank van Bussemaker werkt concurrentievervalsend 	1
	b	
	<ul style="list-style-type: none"> • sociaaldemocratie/socialisme 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Sociaaldemocraten zijn voorstander van een (actieve) overheid die opkomt voor de positie van groepen die in de samenleving zijn achtergesteld. Als het gaat om topposities in bedrijven, hebben vrouwen een achtergestelde positie. Door actief ingrijpen in de vorm van een databank kan de overheid hun positie verbeteren 	1

Opgave 3 Online etnische media

14 maximumscore 4

voorbeelden van juiste antwoorden (twee van de volgende):

- educatiefunctie
De websites bieden religie- en cultuurspecifieke informatie waar jongeren van kunnen leren.
- opiniërende functie
De websites bieden religie- en cultuurspecifieke informatie op basis waarvan de jongeren een eigen mening kunnen vormen / door het volgen van en/of deelnemen aan de discussies op de websites kunnen jongeren een eigen mening vormen en/of uiten.
- socialisatiefunctie
De websites dragen normen en waarden over door middel van het verspreiden van religie- en cultuurgebonden informatie./ De websites spelen een belangrijke rol bij het vormen en behouden van de identiteit van de jongeren.
- sociale/verbindende functie
De jongeren vinden in deze digitale omgeving veiligheid en geborgenheid, waardoor ze het gevoel hebben bij een groep te horen. / De websites bieden de jongeren de mogelijkheid om mee te praten over onderwerpen waarover op de websites gediscussieerd wordt / thuis niet gemakkelijk gesproken wordt.
- expressiefunctie
De websites bieden jongeren die tot de betreffende etnische groep behoren de mogelijkheid om zich uit te drukken als individu of als lid van deze groep, bijvoorbeeld in een discussie over één van de gevoelige onderwerpen die er besproken wordt.

per juiste functie 1
met bijbehorende toelichting 1

15 maximumscore 2

voorbeeld van een juist antwoord:

- Marktgerichtheid betekent het streven naar het verkrijgen van een zo groot mogelijk marktaandeel / aantal kijkers en/of lezers 1
- Eén van de gevolgen van toenemende marktgerichtheid is dat media, (in dit geval de traditionele media), stoppen met het aanbieden van content die weinig kijkers/lezers trekt. / die bedoeld is voor kleine doelgroepen. De migranten vormen een kleine doelgroep, waardoor het aanbod dat gericht is op hun interesse afneemt 1

16 maximumscore 1

pluriformiteit van informatie

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

17 maximumscore 2

voorbeeld van een juist antwoord:

- In de Mediawet is geregeld dat de overheid eisen kan stellen aan de publieke omroep, omdat de grootste inkomstenbron van de omroep gevormd wordt door de rijksbijdrage uit de algemene middelen 1
- Commerciële zenders ontvangen geen financiële ondersteuning van de overheid, (maar verdienen hun inkomsten vooral middels reclame en sponsoring). Daarom stelt de overheid maar in beperkte mate eisen aan de programmering van de commerciële omroepen 1

18 maximumscore 2

voorbeeld van een juist antwoord:

- argument vóór: de overheid als bewaker van kwaliteit/ pluriformiteit 1
- argument tegen (één van de volgende): 1
 - de overheid (als bevoogdende instelling) die door regelgeving initiatieven aan banden legt / maatschappelijke ontwikkelingen negeert;
 - concurrentievervalsing / aantasting van het marktprincipe

Opgave 4 Berichtgeving over jeugdcriminaliteit

19 maximumscore 2

voorbeeld van een juist antwoord:

- De veiligheidsparadox houdt in dat burgers denken dat de criminaliteit in Nederland toeneemt en zich steeds onveiliger voelen, terwijl het in Nederland volgens de criminaliteitscijfers steeds veiliger wordt 1
- Dit verschijnsel ontstaat mogelijk doordat de daling van de jeugdcriminaliteit niet of onvoldoende weerspiegeld wordt in de berichtgeving van verschillende media over dit onderwerp 1

20 maximumscore 2

voorbeelden van juiste antwoorden (twee van de volgende):

- Het heeft gevolgen voor grote groepen mensen. Verwijzing naar de tekst: het kan iedereen overkomen (regels 11-13).
- Het heeft een human interestkarakter. Verwijzing naar de tekst: Lezers kunnen zich identificeren met slachtoffers (regels 16-20).
- Ondubbelzinnig en begrijpelijk. Verwijzing naar de tekst: past in een gesimplificeerde verhaalstructuur (regels 26-31).
- Het sluit aan bij wat de doelgroep wil lezen. Verwijzing naar de tekst: de doelgroep wil geen berichten lezen over de daling van jeugdcriminaliteit, omdat dat niet rijmt met de overheersende opinie (regels 22-26).

per juist antwoord 1

Vraag	Antwoord	Scores
21	<p>maximumscore 3</p> <p>voorbeeld van een juist antwoord:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li data-bbox="276 286 1321 360">• 1 = categorie 'kwaliteitskranten'/'kaderkranten', 2 = categorie 'populaire kranten'/'massakranten' 1 <li data-bbox="276 367 1321 555">• Een kwaliteitskrant besteedt meer aandacht aan beleidsinformatie dan een populaire krant. In figuur 2 is te zien dat de categorie kranten die op plek 1 hoort te staan binnen het onderwerp jeugdcriminaliteit meer aandacht besteedt aan informatie over beleid op het gebied van jeugdcriminaliteit dan de categorie kranten die op plek 2 hoort te staan 1 <li data-bbox="276 562 1321 741">• Een populaire krant besteedt meer aandacht aan sensatie / human interest dan een kwaliteitskrant. In figuur 2 is te zien dat de categorie kranten die op plek 2 hoort te staan binnen het onderwerp jeugdcriminaliteit meer aandacht besteedt aan strafrechtelijke incidenten dan de categorie kranten die op plek 1 hoort te staan 1 	

Opgave 5 De jongerenrechtbank

- 22 maximumscore 2**
- voorbeeld van een juist antwoord:
- Bij daadstrafrecht wordt er bij de straftoemeting / bij het bepalen van strafsoort en strafmaat alleen naar de daad gekeken, terwijl er bij daderstrafrecht ook rekening gehouden wordt met de persoon en de persoonlijke omstandigheden van de dader 1
 - De vragen die door de juryleden gesteld werden, passen bij daderstrafrecht. Ze hebben immers geen betrekking op de daad zelf, maar op de persoon/omgeving van de dader 1
- 23 maximumscore 1**
- met een straf/maatregel van bureau HALT / een Haltafdoening

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

24 maximumscore 3

voorbeelden van juiste argumenten (drie van de volgende):

- Vergelding: een daad die normaal gesproken misschien niet bestraft zou worden vanwege de te geringe ernst, wordt nu wel bestraft.
- Genoegdoening van het slachtoffer: het slachtoffer vindt het waarschijnlijk fijn dat hij/zij een excuusbrief van de dader ontvangt, omdat er op die manier iets wordt rechtgezet.
- Voorkomen van eigenrichting: als het slachtoffer dankzij de excuusbrief het gevoel heeft dat de daad is rechtgezet / dat de daad niet onbestraft is gebleven, zal hij/zij niet voor eigen rechter gaan spelen.
- Speciale preventie: als de dader zijn excuses heeft aangeboden aan het slachtoffer en de verhoudingen hersteld zijn, is de kans kleiner dat de dader opnieuw de fout ingaat.
- Generale preventie: als andere jongeren zien dat een relatief gering feit, dat sommige van hen misschien als een grap zien, consequenties heeft / bestraft wordt, zullen ze dit feit minder snel plegen.

per juist element en bijbehorend doel 1

25 maximumscore 3

voorbeeld van een juist antwoord:

- de selectieve perceptietheorie 1
- Volgens deze theorie kunnen mensen met verschillende referentiekaders een zelfde mediaboodschap op verschillende wijze interpreteren / is het referentiekader bepalend voor de wijze waarop mensen mediaberichtgeving interpreteren 1
- De term referentiekader verwijst naar het geheel van iemands kennis, ervaringen, normen, waarden en opvattingen. Kennis over het rechtssysteem is hier een onderdeel van 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 6 Trouw een crimineel

- 26 maximumscore 2**
- de bindingstheorie/integratietheorie 1
 - voorbeeld van een juiste uitleg:
Volgens de bindingstheorie werkt een sterke integratie van mensen in intermediaire groepen zoals het gezin remmend op de criminele impulsen, omdat mensen zich hierdoor zowel rationeel als emotioneel aan de heersende normen en ideeën binden 1
- of
- de rationele keuzetheorie 1
 - voorbeeld van een juiste uitleg:
Of iemand over zal gaan tot het plegen van criminaliteit is afhankelijk van de uitkomst van een kosten-batenanalyse. Voor iemand die een vrouw en kinderen te verliezen heeft, is de kans groter dat deze kosten zwaarder wegen dan de baten van de criminele activiteit 1
- 27 maximumscore 2**
- kwantitatieve gegevens (één van de volgende): 1
 - de gegevens uit de behandeldossiers van de justitiële inrichtingen, zoals het aantal personen waaruit het gezin bestond;
 - huwelijkse staat van de ouders;
 - IQ;
 - de aanwezigheid van gedragsproblemen.
 - kwalitatieve methode: de gegevens die voortkomen uit de interviews over de niet-geregistreerde romantische relaties 1
- 28 maximumscore 2**
- twee van de volgende:
- verschillen in socialisatie tussen mannen en vrouwen
 - ongelijke machtsverhouding tussen mannen en vrouwen
 - aangeboren verschil in agressiviteit tussen mannen en vrouwen
- per juist antwoord 1
- 29 maximumscore 2**
- hoofdtak: hulpverlening aan mensen die met justitie in aanraking gekomen zijn 1
 - Eén van de volgende taken: 1
 - onderzoek en voorlichting over de persoon van de verdachte ten behoeve van de officier en justitie en de rechter
 - het voorbereiden en begeleiden van de uitvoering van taakstraffen

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

30 maximumscore 2

voorbeeld van een juist antwoord:

- Bij de PvdA. Deze partij legt de nadruk op preventieve maatregelen en de verbetering van maatschappelijke omstandigheden 1
- De VVD daarentegen legt meer nadruk op het handhaven van rechtsregels / repressieve maatregelen (en het belang van waarden en normen) 1

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinator in het programma WOLF. Zend de gegevens uiterlijk op 28 juni naar Cito.

6 Bronvermeldingen

tekst 1	naar: NRC Handelsblad, 2 februari 2008
tekst 2	burgerinitiatief Vroegopstap
figuur 1a/b	naar: Female Board Index 2015 (onderzoek in 84 beursgenoteerde bedrijven)
tekst 3	naar: Trouw, 27 november 2014
tekst 4	naar: de Volkskrant, 7 april 2015
tekst 5	naar: http://www.persinnovatie.nl/17646/nl/eigen-websites-onmisbaar-voor-allochtone-jongeren , 3 oktober 2014
tekst 6	naar: Nel Ruigrok, Sarah Gagestein, Wouter van Atteveldt, Anne-Marie Slotboom en Carina Jacobi (2014). Samenvatting Jeugdcriminaliteit & Media: Een onderzoek naar de berichtgeving over jeugdcriminaliteit in een veranderend medialandschap. Amsterdam: LJS Media Research, Taalstrategie, Vrije Universiteit Amsterdam. In opdracht van het WODC.
figuur 2	naar: Nel Ruigrok, Sarah Gagestein, Wouter van Atteveldt, Anne-Marie Slotboom en Carina Jacobi (2014). Jeugdcriminaliteit & Media: Een onderzoek naar de berichtgeving over jeugdcriminaliteit in een veranderend medialandschap.
tekst 7	naar: www.rechtspraak.nl/Organisatie/ , december 2014
tekst 8	naar: de Volkskrant (auteur: Maartje Duin), 8 maart 2015